

**Disputatio inauguralis medica de temperamentis ... / autor Christophorus
Gottlieb Alberti.**

Contributors

Alberti, Christoph Gottlieb.
Vesti, Justus, 1651-1715.
Universität Erfurt.

Publication/Creation

Erffordiaae : Typis Groschianis, [1708]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/hsg5r9sp>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

DISPUTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE

TEMPERAMENTIS,

Quam

FAVENTE SUMMO NUMINE,

RECTORE HUIUS UNIVERSITATIS MAGNIFICENTISSIMO,
REVERENDISSIMO ET ILLUSTRISSIMO DOMINO,
DOMINO

PHILIPPO WILHELMO,
S.R.I. COMITE de BOINEBURG,

SACRÆ CÆSARÆ MAJESTATIS CONSILIARIO INTIMO &
CAMERARIO, nec non METROPOLITANARUM ECCLE-
SIARUM, MOGUNTINÆ & TREVIRENSIS CA-
NONICO CAPITULARI SENIORE,
EMINENTISSIMI PRINCIPIS ELECTORIS MOGUNTINI CON-
SILIARIO INTIMO, ac CIVITATIS TERRITORIIQUE &
STATUS ERFURTENSIS PRO-PRINCIPE, &c. &c.
DOMINO NOSTRO GRATIOSISSIMO &c.

CONSENSU & AUTORITATE AMPLISSIMI ME-
DICORUM ORDINIS,

IN PERANTIQUA ET ILLUSTRİ ELECTORALI
ACADEMIA ERFFORDIENSI,

SUB PRÆSIDIO

Nobilissimi, Amplissimi atque Experientissimi

DN. JUSTI VESTI, MED. D.

Patholog. Profesf. Publici, Facult. Med. Assess. Gravisf. &
p. t. DECANI maximè spectabilis,

DN. PATRONI & PROMOTORIS *omni Veneratione colendi,*

PRO LICENTIA

SUMMOS IN ARTE MEDICA HONORES AC INSIGNIA DOCTORALIA
rite impetrandi,

Publicæ & placidæ Censuræ Eruditorum exponit

AUTOR

CHRISTOPHORUS GOTTLIEB ALBERTI,

Sckeudiz Misnicus,

Loco Horisq; consuetis, d. 28. Febr. 1708.

ERFFORD LÆ, Typis Groschianis, Acad. Typogr.

DE O
OPTIMO MAXI-
MO, PATRIÆ
ET
AMICIS.

PROLEGOMENA.

§. I.

Vanta in creandis & conservandis tam cœlestibus, quam subcœlestibus creaturis, DEI Optimi Maximi sit sapientia ac providentia, nemo mortalium sufficienter perscrutari debitisque venerationibus deprædicare potest. Nam, quamvis, uti jam Cicero cognovit, homo sit ortus ad mundum contemplandum, & licet, cum cœtera animalia abjecisset Natura ad pastum, solum hominem erexerit & ad cœli quasi cognationis domiciliique pristini conspectum excitaverit; maximam tamen hujus facultatis partem proh dolor! amiserunt Protoplasti, ita ut jam de perfectissima operum DEI cognitione intimorumque mysteriorum Naturæ scientia, nil nisi admiratio, & ex ea infiniti labores, sudores & conatus amissum recuperandi supersint, & ad ultimum usque vitæ halitum maneant. Quo etiam fit, ut cum ad intima Naturæ secreta penetrâsse videamur, ingenti stupore affecti & jucundissimo spectaculo inducti, non absque delectatione cum Davi-

de Rege exclamare cogamur: Ps. CXI. vers. 2. Groß
sind die Werke des Herren / wer ihr achtet / der
hat eitel Lust daran.

§. II. *Ex tot innumerabilibus autem per sum-
mam Altissimi Sapientiam creatis corporibus elucet
maxime & magnam conciliat admirationem mirabilis
& artificiosissima humani corporis statua, elegantissi-
mis membris ac partibus exstructa, & ad functiones
comparata. Sive enim consideremus partes ejus soli-
das, ex multis & meris fibris varie inter se contex-
tis formatas, quales sunt: Membranae, Musculi, Glan-
dulae, Cartilaginee & Ossa: Sive accurata judicii lan-
ce perpendamus partes fluidas, quae sunt: Sangvis,
Lympha, Bilis, &c. tum humiditas, tum spirituosas
earundemque temperiem ac mixturam: Omnes secun-
dum proportionem & dispositionem mechanicam auto-
mati instar esse exstructas atque compositas videmus.
Ubi principium illud movens humoribus inclusum,
quod alias Archæus dicitur, elateris vicem supplere in
hoc automato ejusque partes pro ratione diversae con-
formationis movere, extendere, aut constringere ma-
nifestum est, & ratione atque experientia probatum.
Vid. Phys. experimental. Celeberrimi Vateri, Profes-
soris Wittebergensi, & aliorum.*

§. III. *Præter materiale illum archæum, re-
gitur elegans hæc hominis statua (quod maximum est)
alio adhuc quodam principio immateriali & spiritua-
li semper cogitante ac intelligente, quo solo ab omni-
bus brutorum speciebus homo distinguitur. Bruta enim
nihil sentiunt perfectè, sed ad motum organorum &
ad*

ad appetendum aut rejiciendum feruntur objecti impetu: Hominis vero mens discendo alitur & cogitando semper aliquid aut inquirit, aut agit, videndique aut audiendi delectatione ducitur, quod observavit quoque Ethnicus ille eruditus Cicero de officiis dicens: Semper in promptu habere debemus, quantum natura hominis pecudibus reliquisque bestiis antecellat.

§. IV. Operæ igitur pretium erit, de subiecto illius clateris egregii, quod nihil aliud est, quam massa sanguinea cum reliquis humoribus, accuratam acquirere cognitionem & prolixioribus verbis, ex instituto mentionem ejus facere. Est autem, quod hac vice constitui, certâ spe & opinione fretus, fore ut quam ingenii mei ac virium tenuitatem, materiæ dignitati ac amplitudini haud respondere ultro fateri cogar; minime tamen ubi vires desunt vituperandam esse voluntatem credo. Neque vero de tota hominis machina ulterius differere permittit instituti ac Locci ratio, neque etiam animus est, solidas inquirere in partes corporis humani, adeoque missas faciens omnes ambages, propositum statim aggredior.

CAPUT I.

De

Fluidis eorundemque TEMPERAMENTIS in genere.

§. I.

Quemadmodum omnia Corpora naturalia mixta ex elementorum à DEO primum creatorum varia inter se transpositione & mixtione oriuntur,

A 3

ita

ita & fluidæ hominis partes nil aliud sunt, quam massa ejusmodi heterogenea, varie ex elementis composita, ut modo hæ, modo illæ partes elementares reliquas superent in iisque prævaleant. Et sicuti machina hydraulico-pnevmatica, aut aliud quoddam avtomatum, licet in eo sit justissima & accuratissima partium dispositio, absque elatere aut pondere munia sua obire nequit, ita & artificiosissime exstructum corpus humanum nullis, neque *vitalibus*, neque *animalibus*, aut *genitalibus* officiis fungi potest, nisi partibus solidis inclusi humores contentos spiritus suppeditent, qui in musculos illarum influunt fibras afficiendo, modo constringunt, modo extendunt, varieque pro diverso sensuum regimine membra movent. *Vid. Joh. Mayow de moto musculor. & Willis de Anima brutor.*

§. II. Quoniam igitur manifestum est ex Physica, omnes corporis humani motus & actiones dependere ab istis partibus fluidis, quæ à subtilitate Spiritus dicuntur, re autem nihil aliud sunt, quam aura subtilissima in humoribus contenta, seu potius effluvia, ex eorum partibus tenuioribus, salinis & sulphureis, per continuum motum subtilisatis composita, & partibus æthereis mixta; per se quoque clarius patet, constitutioni seu temperiei humorum maximam motus actionumque & promotionem, & impedimentum inesse, ita, ut pro ratione particularum constituentium actiones modo citius, modo tardius produci soleant, juxta illud proverbium Medicis notissimum: *Qualis Sanguis, talis Spiritus, qualis Spiritus, talis actio.* Intelligit hoc Galenus cum lib. 8. de us.

de us. part. c. 13. bonitatem ac perfectionem intellectus, & sine dubio aliarum quoque actionum, non multitudini Spiritus animalis potius attribuendum videri asserit, quam qualitati. Plura de spirituum animalium natura vid. ap. Sennert. lib. I. Prax. part. I. Cap. 15. p. 33. & seqq. It. Willis. part. II. Patholog. cerebr. C. II. pag. 186. Joh. Mayow. Tract. de motu musculor. Cap. IV. ubi ex particulis nitro-aëreis Ω animales constare asserit. Rebus itaque sic se habentibus, fieri facile potest, quod Spiritus isti per se quidem maxime mobiles, partibus quibusdam crassioribus implicentur, quæ volatilitatem ligando, motum & influxum eorum coercent atque impediunt, ut vel maximo sæpe impulsu ad hanc vel illam partem vix ablegari eamque movere queant.

§. III. Et hæc est ratio ac fundamentum assertionis nostræ, quâ statuimus & colligimus, talem debere esse in sanguine reliquisque humoribus temperiem atque mixturam, ut nulla qualitas nullæve particulæ, neque aquosæ neque terrestres, nec nimium fixæ, nec volatiles aliæque, excedant ac supersint, sed omnia in sua sint iusta temperie & quantitate ad iustitiam, non secus ac solidæ partes, certam inter se habentes mechanicam proportionem. Etenim ad ponendum dictum temperamentum aut tale, quod in qualitatibus tam exquisita ^{συμμετρίαν} Physici ponunt, quamvis rarius reperiatur, interea tamen norma est excessuum & defectuum, quibus reliqua temperamenta à perfectissimo illo declinant & deflectunt.

§. IV. Describitur itaque Temperamentum, quod sit legitima omnium qualitatibus in sanguine spiritibus

ritibusque proportio ; multiplex vero additur di-
ctio : Vel enim *calidum* vel *frigidum*, *humidum*
vel *siccum*, & pro diversitate eorum commixtionis
compositum & gradibus distinctum statuunt, ratione
qualitatum primarum vulgo dictarum inducti, ut
Joh. Baptist. Porta in Phys. cœlest. aliique. Reli-
cto autem obscuro vocabulo qualitatis frigidaë aut ca-
lidaë, quod naturam subjecti, quomodo & cur dica-
tur quale non explicat, eà distinctione haud conten-
ti, causas caloris, frigiditatis & siccitatis intimius in-
spicere conamur, quando per vocabulum *Qualitatis*
nihil aliud intelligimus, quam certas dispositiones
corporum, eorundemque partium, quoad magnitu-
dinem, figuram, situm, motum & quietem, utpote
à quibus omnes actiones & passionis, simulque cali-
ditas & frigiditas, *hæc à nimia crassitie & viscositate,*
illa vero à tenuitate & mobilitate partium dependent
atque fluunt, uti *Magnif. Dom. Christ. Vater, Præ-*
ceptor meus summè colendus, Prof. Wittenbergens.
in Physica experimentalis doctissime & evidentissime
demonstravit. Respectu Chymicarum qualitatum,
Temperamentum esse vel acidum vel alicalicum vel
sulphureum &c. docetur ; Sed cum hæc distinctio vix
punctum absolvere videatur, quin potius à cacochy-
mia sanguinis præternaturali haud longè absint hæ qua-
litates, per se & saporetenus tales ; majoris discrimi-
nis gratiâ eam mittentes, in varia principiorum chy-
micorum seu elementorum secundariorum cum aliis
partibus mixtione & in eorum volatilitate & fixitate
rem collocamus : Quamvis multorum eruditorum
tam ex veteribus, quam neotericis doctrinâ nitatur illa
deno-

denominatio, sic enim Hippocrates alicubi : *Inest in homine & amarum & salsum & acidum &c.*

§. V. Notandum itidem, quod sint Astrologi, qui actionum hominis varietatem & temperamentorum diversitatem, *quæ ad actiones maximum facit*, cœlo alligant, & è vario siderum positu, aspectibus & irradiationibus deducunt, hominemq; ex indole signi ascendentis, ex erronibus Horoscopi aspectibusque eorum incidentibus metiuntur; *verbis loquor viri cujusdam Clarissimi*, ita ut talis homo, qui citato *J. B. Portæ* videtur esse homo intensè frigidus & siccus, Astrologis sit Saturninus, *Portæ* calidus & siccus, iisdem sit Martialis, & quem *Porta* vocat frigidum & siccum, hunc Astrologi hominem Mercurialem esse asserant. Relicta interim & cuivis datâ suâ philosophandi libertate, in illorum ab eo sententiam, inter quos est *Job. Picus Mirandolanus*, qui absurdum esse arbitratur, earum rerum causas & originem in sideribus quærere velle, quas & manifestas & sufficientes viribus corporum inferiorum inesse certum sit & evidens. Quamvis non inficias ire queam cum clarissimo *Waldschmidtio*: Sidera diversis suis aspectibus, conjunctionibus, oppositionibus aliquid ad temperamenti mutationem conferre posse, cum quotidie videamus, quod aër & illa ipsa fluida pro diversitate phasium, vagabundorum luminum, noves suscipiant alterationes.

§. VI. De fluidorum interim temperie ac mixtura mihi dicenti, non est animus omnes humorum qualitates præternaturales & cacochymias sub

examen vocare, quum hoc neque cum proposito neque dissertationis titulo & loco esset consentaneum. Per Temperamentum enim non intelligitur omnis particularum, quæ humores constituunt ac constituere possunt, mixtio late sic dicta; sic enim omnes sanguinis cacochymia & intemperies, *faecundæ morborum matres*, essent hic explicandæ. Sed vox temperamenti accipitur pro ea humorum proportionem, quæ est in statu naturali extra omnem cacochymiam, quæ constitutio ac proportio humorum à quibusdam simul cum consuetudine dicitur Natura, quò etiam ni fallor Hippocrates respexisse videtur, cum Lib. II. aphorism. IV. scripsit : *Ὅτι πλησμονὴ καὶ λιμὸς ἕδ' ἄλλο ἕδεν ἀγαθόν. ὅτι δὲ μᾶλλον τῆς φύσεως ἢ.* hoc latine redditur : *Neque satietas neque nimia sibi abstinentia, neque aliud quippiam salutare, quod supra NATURAM fuerit; quod etiam Heurnius in suis notis confirmat.*

CAPUT II.

De

CAUSIS TEMPERAMENTORUM.

§. I.

QUod alicubi ait *Cicero* : Innumerabilia parentibus, Omnia Diis immortalibus debemus; hoc maxime evidens esse ac perspicuum videmus, cum ad causas efficientes Temperaturæ sanguinis hoc applicamus. Et quis negaret hanc solum eth-

nica,

7
nicis, sed & nobis satis superque explicitam & probatam veritatem? Etenim præter tot innumerabilia illa Altissimi Creatoris & Conservatoris beneficia, *quorum debitam mentionem jam facere haud valeo*, à parentibus simul cum vita totam nostri corporis constitutionem habemus; dependent ab illis cooperante Deo O. M. totius nostri corporis conditionis causæ efficientes duæ præcipuæ, quorum prior est

§. II. GENERATIO. Quandoquidem factâ feminis masculini cum foeminino per congressum intimâ unionem, aura seminalis novum constituit in ovulo foeminino principium movens & archæum, quo stamina ejus solvantur, moventur & imprægnantur atque ita ex his duobus seminibus eorumque mixtione novus producit & oritur homo. *Vid. Fabric. ab Aquapend. de format. foetus, Harvejus de generat. Animal. Fr. Ruschius de Ovo in Utero Humano, Carol. Delincurt. de Conceptu conceptus & alii.* Pro diversitate autem particularum illarum seminalium diversa quoque est foetus hujus constitutio; non enim potest negari, tale esse necessario debere productum, qualis est materia permanens & partes ejus constituens. Ita, si contingat, ut utriusque sexus semina vel unum tantum multis abundaret particulis aut volatilibus aut aquosis &c. quis negaret foetum facile posse acquirere talem partium suarum dispositionem & temperiem. Et si essent in seminibus particulae constituentes ita temperatae ac mixtae, ut neque sint nimium fixae nec nimium volatiles; cur non posset quoque ex iis generari foetus cujus humores essent mirâ quâdam compositione &

mixtione temperati? ut evadat cæteri paribus ejusmodi homo, quem vocamus καὶ ἰξοχῆν sanguineum.

§. III. Confirmat quoque hoc experientia, siquidem quotidie videmus, infantes multum de Patris matrisve Temperamento & simul cum illo de vita ac moribus eorum participasse, quamvis nec Parentum educatione, nec iisdem cum illis alimentis sint usi. Videmus itidem, multos morbos hæreditarios transplantari à parentibus & propagari ad posteros, ex semine eorum generatos. Notum etiam est, quod senes illi, qui inclinatâ ætate matrimonio se addicunt, in quibus juvenilis ardor defervuit, quibus flaccidæ sunt vires, Spiritus exiles, corpus sanguineis humoribus exhaustum, magnâ ex parte procreent liberos mœstos, morosos, inamabiles vultuque torvo ac facie minus blanda præditos, & ut uno verbo dicam, Melancholicos, *legatur de his Levinus Lemnius de occult. Nat. Mirac. Lib. IV. c. 3.* Pro consuetudine itaque certo habetur, Parentes, *quantum in illis est*, Generatione liberos suos non raro felices, & infelices sanos aut insanos reddere posse, pro diversa administratione rerum nonnaturalium, & ex ea orta varia constitutione liquoris genitalis. Sic v. g. illi, qui ebrietati nimium indulgent, in ea congregiuntur, & ejusmodi semina, quæ quidem aliàs essent rite comparata & aliquantisper spirituosâ, multis tamen pituitosis & aquosis partibus à potando prædita, fundunt ac commiscunt, foetum sæpius produciunt phlegmaticum, multâ pituitâ turgidum, torvum & stupidum. Quæ omnia certissima sunt indicia, foetum à semine *suum* habere

habere *Esse, suam Distingvi & suum Operari*. Altera, quam magna ex parte parentibus quoque debemus, causa est

§. IV. NUTRITIO, & hæc se ipsam in tres partes distinguit, I. in Nutritionem specialiter sic dictam illam, in utero jam à matre suppeditatam, quando foetus ex partibus chylosis materni sanguinis, per Circulationem eo derivati, nutrimentum suum capit, atque quod negari non potest, talem acquirit constitutionem, qualis est sanguinis materni, & alimenterum, quibus nutritur & augetur. II. Distinguitur Nutritio in Lactationem, si infans in Lucem editus nutritur lacte materno, hoc est, liquore & humore oleoso, gelatinoso, & dulci, è sanguine in mammis fæminarum secreto. Pro diversitate autem lactis hujus, diversam quoque infanti comparari posse *εισέλιαν* & temperamentum, tam clarum est, quam quod clarissimum, uti perspicue videmus, infantem simul cum lactis partibus oleosis, particulas quoque purgantes aut alios matri datas, omninò exfugere & pro diversitate earum magnam alterationem sui sanguinis suscipere. Et hoc procedit quoque in brutis: Hædi enim ovium & agni caprarum lacte nutriti, mire immutantur; hi lanam duriorum, illi capillum tenuiorum acquirendo, *uti demonstravit Celeberrimus Wedelius in Disputat. de Dieta literatorum doctissima*. Quem admodum igitur Scipionem Africanum dixisse, fertur: Se magis sibi judicare matrem, quæ etsi eum non peperisset, per biennium tamen lactasset; Ita quoque eorum liberi non tam parentum, licet eos generaverint,

raverint, quam nutricis videntur, cum plus sæpe de vita ac moribus nutricis participârunt, quam parentum. Mirantur etiam multi, quod aliqui & præsertim ditiôres liberos suos sæpe meretricibus aliisque pessimæ interdum farinæ mulierculis ad lactandum tradant, atque ita illi ipsi in causa sint, si non raro, *ut quidam ex Philosophis loquitur*, pudicarum mulierum liberi parentum suorum neque corporibus neque animis similes evadunt, cum alimentum constitutioni cuilibet amicum cæteris sit præferendum, & nullius nutricis lac infantis temperamento propius accedat, quam maternum, quippe cui in utero jam tum asveverit. Præterea quoniam lac, quamvis facultates & actiones rationales immediate non afficiat, ad ingenium tamen & mores successu temporis multum confert, & *uti scripsit quidam eruditus*, gradatio illa physica: *Qualis sanguis, talis spiritus, qualis spiritus, talis actio*, magni est momenti. Infans cum prodit in hanc lucem, si unquam fieri poterit, non nutricis alienæ, sed matris mammas sugat.

§. V. Alia adhuc nutritionis species est Alimentatio, seu alimentorum captatio, & est nutritio per alimenta in proveciore ætate convenientia, quæ plurimum fere facit ad Temperamentum & conservandum & mutandum. Testatur enim experientia, quod homines qui alimenta amant phlegmatica & Bacho nimium indulgent, facile sibi ejusmodi constitutionem & temperiem phlegmaticam conciliare possint, quæ sæpe non nisi graduâli differentiâ separata est à statu morbofo hydropicorum. E contrario

trario illi, qui alimentis nutriuntur & delectantur
siccioribus & volatilibus, non facile conquerun-
tur de nimia pituita ejusque effectibus, ut lentore,
pallore &c. Sed facile mobiles, agiles & ad omnes
actiones celeriores deprehenduntur. Nititur quo-
que hoc experientiae testimonium ratione, quæ ta-
lem esse effectum, qualis fuerit causa & talem
esse sanguinem debere, qualis fuerit chylus, *in*
quantum prius dependet, à posteriori docet & con-
firmat.

§. VI. Præter has duas prolatas Temperamentorum
causas GENERATIONEM scilicet & NUTRITIONEM
ad huc sunt aliæ quædam adjuvantes, quæ, etsi non tam
manifeste in sanguine deprehendantur, valde tamen
eum reliquosque humores afficere eosque quantita-
tate & qualitate augere & mutare possunt; *Clima* sci-
licet, sub quo vivimus, *Regio*, in qua degimus & *Aër*
quem inspiramus. Hæ autem causæ pro earum di-
versitate diversis quoq; temperamentis viam sternere
omnino posse, luce meridianâ est clarius. Nemi-
ni enim Geographiam perlustranti latet, quod illi
homines, qui sub Climate & regionibus septentrio-
nalibus degunt, tantum naturâ, quantum regioni-
bus differant ab illis, qui terras incolunt meridiona-
les, & tanta inter Orientales & Occidentales incolas
& regiones detur differentia, quanta earum
est distantia: *Videantur de hac re Geographi.* Ori-
tur proinde ista incolarum differentia partim ab ali-
mentis, quæ in hac vel illa regione pro diversitate
caloris aliarumque causarum varia sunt, nascuntur
& homines nutriunt; partim etiam ab Aëre, qui
semper

semper quasdam particulas aut aquosas aut sulphureas, volatiles aut alias pro vario cujuscunque regionis situ secum ducit, quibus inspiratis varie afficitur massa sanguinea cum reliquis humoribus. Et inde est quod dixit *Hippocrates Lib. I. Aporism. II.* ἐπιβλέπειν ἐν δὲι καὶ χώρει καὶ ὥρῃ; *Respicere debemus & regionem & tempus &c.* & iterum Aphor. XVII. *Concedendum esse aliquid & tempori & regioni.* Probant etiam omne illud, quod de Climatis, regionumque effectū in temperamenta, eorumque differentia dixi, mores & actiones, huic vel illo populo familiares & propriæ. Nemo enim negabit Italos, Siculos, Turcas, Hispanos & omnes illos, qui in calidioribus regionibus vivunt, alimentisque lautioribus, spirituosius & volatilioribus nutriuntur, ad iram, libidinem, vindictam, aliaque animi pathemata esse procliviores illis, qui ad zonam temperatam aut frigidam propius accedunt, uti colligere licet ex omnibus peregrinationum libris. Accedit tandem reliquarum sex rerum, quas vocant non naturales, varia usurpatio, quæ & quantitate & qualitate totam massam sanguineam ejusque mixtionem variare potest.

CAPUT III.

De

TEMPERAMENTO SANGVINEO.

§. I.

COgnitis causis, consideremus singuli temperamenti definitionem & diagnosis. Ubi nobis primo.

primo loco obvium **SANGVINEUM**, tale temperamentum in quo partes Salinæ & Sulphuræ, nec nimium fixæ nec volatiles, sed optimè temperatæ in sanguine reliquisque humoribus prævalent. Sunt enim hæc duo Elementa Chymica & Corpora naturalia mixta, ex primis elementis immediata composita, tanti momenti, ut materia secunda permanens & principium omnium corporum dici facile possint, quia ex illis cum aliis partibus terreis & aqueis varie mixtis generantur & componuntur omnia corpora magis composita, in quibus omnibus mixta reperiuntur & per chymiam demonstrantur. A principio enim Salino, quod partibus gaudet rigidis, acutis & duris plus minus tenuioribus habent corpora suam coagulationem, solutionem, saporem, odorem aliasque pro ejus diversitate qualitates, adeo ut nullum corpus subsistere & partibus cohærere possit, nisi partes illæ salinæ cum aliis terreis coagulata soliditatem ei adferant, quod & probant multæ aliæ rationes, quæ docent necessario tale principium requiri in corporibus, quale hoc est quod Physici Sal nominare volunt. Pari passu ambulat Salino priori amicabile consortio ubivis conjunctum sulphur, h. e. tale Corpus naturale mixtum, subviscidum & oleosum, à quo Corpora reliqua habent quod dici possint inflammabilia, oleosa, resinosa &c. & hoc æq; ac sal non est sulphur commune, sed ei tantum analogon, quod constat particulis terreis tenuissimis cum aqueis flexibilibus, plicabilibus & glabris, ita contemperatis, ut corporibus asperioribus facillime cohæreant & eis glabritiem, mollietiem & pinguedinem concilient. *Vid. de principiis chymicis Sennert. de consens. & dissens. chim. Coring. Medicin. Hermet. Borichius de ortu & progressu chim. Rob. Boyle Tentam. phys. & alij.*

§. II. Si itaque duo hæc principia, utpote quæ ubique reperiuntur, in alicujus massa sanguinea eam habent temperiem, ut julte & legitime cum aliis terreis & aqueis mixtæ sint ac temperatæ, simulque nec quantitate, nec qualitate excedant, vocatur Temperamentum sanguineum, non quod semper faciat subjectum plethoricum & venas arteriasque amplas, & multo sanguine turgidas, sed uti jam dictum est, propter laudabilissimam & optime temperatam omnium humorum constitutionem, quæ consistit in solida & genuina naturæ harmonia omniumque particularum legitima proportionem & julta quantitate, à causarum antea dictarum qualitatibus chymicis sub nomine Sulphuris, Spiritus, Aquæ & Terræ comprehensis dependente, *uti loquitur Willis. de ferment.* Talis autem tam temperata massa sanguineæ constitutio non potest non subjectum suum reddere *κατὰ λόγον* sanum & incolume, *ad Sententiam Hippocratis*, qui alicubi de particulis sanguinis dicit: *Hæc quidem mixta & inter se temperata, neque conspicua sunt, neque hominem ledunt.*

§. III. Actiones in isto homine omnes imprimis vitales, ut digestio, Chylificatio & sanguificatio inveniuntur integræ & naturales, quod etiam apparet ex florida eorum facie, corpore agili, animo hilari, urina bene colorata, pulsu æquali & forti, sudore facili aliisque signis statum temperatum indicantibus. Invenitur hæc temperata omnium qualitatum mixtura potissimum in illis, qui à parentibus sanguineis generati, alimentis boni succi & bene temperatis vescuntur; cæterasque res nonnaturales simul cum venere moderate usurpant. Propter actiones igitur tam moderatas & propter statum

tum tam salubrem hoc temperamentum omnibus cæ-
teris, quæ aut excessu aut defectu laborant & magis
magisque de statu naturali deflectunt, optimo jure præ-
ponitur, ita ut felices nos omnino prædicare, Creato-
remque O. M. Laudibus venerari debeamus, si talem
à parentibus accepimus laudabilem constitutionem,
quam deinde integram convenientibus alimentis con-
servare, labefactatam vero appropriatis medicamentis
restaurare possumus & debemus.

CAP. IV.

De

TEMPERAM. CHOLERICO.

§. I.

A Temperamento ejusmodi massæ sangvineæ statu di-
stinctum est Temperamentum, quod vocant CHO-
LERICUM vel Biliosum, h. e. ea sangvinis constitutio, ubi
partes elementares Salinæ & sulphureæ tenues & vola-
tiles parum excedunt & hominem ad quarundam acti-
onum læsionem reddunt proclivem. Quoniam
mobilitatem spirituum à diversa sangvinis reliquo-
rumque humorum conditione & qualitate, diversis a-
limentis, quibus nutrimur aliisque causis inductâ, omni
modo dependere, *uti supra dixi*, manifestum est; ne-
cessario sequitur, temperamentum hoc fieri ex nimia
tenuitate & volatilitate particularum elementarium à
parentibus accepta & per nutritionem aucta, quâ
deinde tales in Cholericis generantur spiritus, qui licet
sint valde agiles & copiosi in actionibus perficiendis,
propter nimiam tamen volatilitatem diu durare, & o-

pus inceptum ad finem perducere nequeunt. Videmus hoc Sicco temperamento præditos homines ut plurimum gaudere magnâ quâdam partium ad actiones aptissimarum agilitate & facilitate multa obeundi; sunt enim propter abundantiam Spirituum ingeniosi & perspicaces, unde *Heracliteum istud: In sicco sapientia.* Præterea non negandum esse censeo, effatum illud viri ejusdam Clarissimi qui haud absque ratione scripsit, eos qui cerebro essent calidiori, quod propter mobilitatem fit in cholericis, ut plurimum deprehendi variabiles & vagos, (qui uni rei raro immorantur, sed desultoriâ levitate ab uno ad aliud transvolitant) magno eos stimulari pruritu & appetitu, dum res nova est, sed priusquam ad medullam descendunt, quod novum erat, cito veterascere & vilescere, ita ut licet de eis dicere cum Poëta Venusino:

*Quod petit spernit, repetit, quod nuper omisit,
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis.*

§. II. Volatilitatem autem humorum multum de integritate & continuatione actionum detrahare omnino posse, docent variæ rationes, quarum duas tantum addam. 1. Cum juxta *Hippocratem* omnia sint *perspirabilia*, particulae subtiliores & nimium volatiles facile absque muneris sui functione in auras abire possunt, e. g. si menstruum ventriculi nimium est volatile, per poros ejus exire & ventriculum omni stimulo destitutum relinquere potest; uti à *Spiritus vini potatoribus observat. Cranen Oeconom. animal. p. 22.* 2. Quoniam tot generatis spiritibus regnandis & gubernandis impar est anima; fit exinde multiplex eorum & vagabundus motus
varias

varias in res , novarumque rerum appetitus, quo fit, ut
variae libidines & animi affectus immoderati oriantur.

§. III. Probant omne id, quod posui, signa
hujus temperamenti diagnostici, quæ sumuntur æque ut
apud Sangvineos 1. ab externa corporis facie, in qua ap-
paret excedens siccitas, quæ testatur de absentia phleg-
matis, calitudo nimia à mobilitate partium descendens,
totius corporis & cutis siccitas, asperitas & color fuscus
propter abundantiam particularum Salino Sulphurearum
pauco phlegmate diluturum, inde etiam dicuntur Biliofi.
2. Ab Actionibus, quæ à naturalibus parum recedere vi-
dentur, e. g. Pulsus celerior & vehementior, Somnus
brevior, nutritio parcior & prava, sitis, interdum obstru-
ctio alvi &c. 3. Ab Excretis & retentis, inter quæ est uri-
na parcior, flavedine tincta & acris.

CAPUT V.

DE

TEMPERAMENTO PHLEG- Matico.

§. I.

ALia adhuc est hominum species, præcedente tempe-
rie prædita e diametro contraria, quæ quidem non
plane à naturali statu est devia, sed tantum aliquantisper
de ordine naturæ deflectens; cum enim illi in præceden-
te capite descripti magnâ gaudent siccitate, hi præter di-
ctas elementares, in suo sanguine habent partes multas
aquosas vel pituitosas, motum particularum Salino Sul-
phurearum aliquo modo inhibentes & ligantes, inde con-
stitutio hæc massæ Sangvineæ à potiori denominatur

C 3

Tem-

Temperamentum Phlegmaticum, seu *Pituitosum*, ubi
Sanguinis partes Salino sulphureæ volatiles & balsamicæ
ab excedentibus serosis, viscosis & crudis supprimuntur &
nimium diluuntur.

§. II. Causa hujus Pituitosæ temperiei, æque ac alia-
rum consistit in Generatione & Nutritione, *Capite spe-*
cicali de causis satis explicatâ, quibus pituitosa materia
jam tum cum semine parentum communicata, per ali-
menta augetur & continuatur. Hæc autem pituitosa &
cruda materia visciditate & aquositate sua, subtiliores par-
tes æthereas cum salinis & sulphureis permistas, *h. e. spi-*
ritus, in motu suo & actionibus nimium refrigerat & im-
pedit, inde fit, ut ubi adsint signa corporis phlegmatici,
q. s. Excedens succolentia & frigiditas, viscositas humo-
rum, facies pallida & habitus totius Corporis humidus,
mollis, turgidus ac apparenter pingvis & venæ delitescen-
tes, ibi quoque maxime adsint Actiones debiliores &
lassitudo. Adest totius corporis propensio in somnum,
propter lentorem & motum impetum spirituum, adest
tarditas judicii & memoriæ, pulsusque languidus & tar-
dus. Inter excreta urina est pallida, viscida, cruda; ex
retentis sanguis multo sero, eoque ut plurimum viscido
mixtus & refertus.

§. III. Non autem sermo hic est de fluido illo
humore, qui necessario requiritur in sanguine & quem
Hippocrates vocat *ὄχνημα τροφικόν*, vehiculum nutrimenti,
quoniam neque ex intestinis in venas lacteas transu-
mi posset chylus, jam ex cibis factus, neque sanguis
facile pertransire ex arteriis venarum vasa capillaria an-
gusta, nisi tenuis quædam & aquosa humiditas esset ei
admista. Sed loquimur hic de excedente quadam humi-
ditate,

ditate, quæ ultra sufficientem quantitatem alias partes elementares sanguinis nimium diluit, ita ut in iis generentur spiritus pauciores, istis partibus aquosis multum ligati & fixati, quo fit, ut cum fibris musculorum gravi quoque materiâ aquosâ turgidorum movendis, sint impares, motus & actiones tam lento gradu procedant.

CAP. VI.

DE

TEMP. MELANCHOLICO.

§. I.

QVanquam delirium illud cum metu, tristitia &c. conjunctum, à tremore constanti & irregulari nervorum in cerebro & depravato perversoq; spirituum motu à Græcis minus congruè denominetur per Vocem Melancholiam ἀπό τῆς μελαίνης χολῆς, quoniam non nisi forte per accidens è succo atrabiliario, oritur, uti Celeberrimus *Vaterus antea citatus in Disputatione erudita evidentissimè probavit*: Hæc tamen omnia quæ de Melancholia & atra bile asseruerunt veteres, mutatis mutandis optime applicari posse ad quartum hoc temperamentum, non sine ratione statuimus, cum ipsa Melancholia à veteribus, speciatim ab *Hippocrate acidus succus* appellari solet. Non enim hic per vocem Melancholiæ affectum illum morbosum, ex veterum opinione Melancholiam dictum, aut quandâ atrambiliariâ cacochymiam intelligimus, sed vocabulo hoc denotamus particulas crassiores & terrestres, quas *Galenus* comparat cum altera substantia lactis, quæ crassa, & vini fece, quæ terrestris dicitur, *lib. 4. de simpl. Med. Fac. cap. 3.* Temperamentum igitur
Melan-

lancholicum est ea sanguinis conditio, ubi in eo partes viscosæ, fixæ, acidæ & terrestres reliquas elementares superant atque talem mixturam constituunt, quæ, quò longius abit à temperata illa humorum proportionem, quam sanguineam vocamus, eò melius hoc respectu cacochymia nomen meretur.

§. II. Hæc autem temperies præter generalem causam, (quæ constitutio partium tam crassa, simul cum semine parentum accepta, per alimenta, quæ crassum suppeditant chylum augetur,) originem trahit quoque à prava rerum non naturalium administratione, quando scilicet partes tenuiores in aures avolant, humiditas absumitur, ut nil nisi terrestres & fixæ particulae remaneant. Ex quo deinde fit, ut subjectum evadat omnibus signis Melancholicis præditum, q. s. excedens visciditas & crassities, terrestreitas, salium fixitas & aciditas in sanguine indeque habitus totius corporis siccus, rigidus & frigidus. Actiones minus promptæ, corporis propensio in tristitiam, defectus Nutritionis, inclinatio ad obstructions Alvi, urinæ &c. Excreta crassa, Sanguis sæculentus, paucoserus eoque viscido, acido-salfo præditus, urina densa atque crassa.

§. III. Notabile tandem est, quod homines, qui hoc gaudent temperamento, quò difficilius ab objectis in affectus rapiuntur, eò diutius eis indulgent, si semel moti, frenum laxare incipiunt; inde etiam Melancholici tardius irritati, plumbeas iras gerunt, ut Comicus loquitur.

CAP. VII.

DE

TEMPERAMENTORUM EFFECTU & DECLINATIONE.

§. I. **V**erum esse, quod in trito dicitur proverbio: *Mores sequuntur.*

quantur humores, ex his præmissis temperamentorum
causis & diagnosi facile evidens erit atque perspicuum.
Neque certe quisquam negabit, quod per gradationem
physicam, quam antea posui, à sanguinis reliquorum-
que humorum diversa complexione, diversè quoque affi-
ciatur animus, ita ut præter actiones vitales & animales,
qui omnino sequuntur humorum constitutionem ratio-
nales quoque varient & modo imminuantur, modo de-
praventur, pro varia corporis, quocum foedus & conjun-
ctionum anima iniit, conditione. Quanquam enim actio-
nes rationales soli mentis regimini subjaceant, & licet il-
la *Intellectu* cognitum bonum vel malum *Voluntate* aut
appetat, aut rejiciat; magno tamen diversæ inclinatio-
nis naturalis vinculo tenetur ista voluntas à corpore, cum
quo mens ista arctissime est conjuncta. Quo fit, ut nos
miseri, propter corruptam nostram naturam, non facile
sequamur mentis nostræ admonitionem, sed corporis
inclinationi, *quæ non semper bona est*, nimium indulgea-
mus, & pro diverso temperamento & exinde orto appe-
titu, ad hoc vel illud patrandum simus proni atque para-
ti, uti ex ipso fonte veritatis apparet in *Caine, Davide, A-*
postolo Paulo & aliis, qui singuli suæ naturæ instinctum,
sanæ rationis dominio subigere, certo tempore haud
valebant.

§. II. Unius cujusque autem temperamenti ef-
fectus & actiones facile apparent & judicari possunt ex
antecedentibus capitibus. Interim tamen non è re
erit, ex citato *Lemnico* judicium, de singulis cum
nostra sententia haud incongruum, huc citare: *Sangvi-*
nei, inquit, *calidæ humidæque naturæ, nulla re gra-*
vi ac seria, nullis curis distinentur, sed toti in jocos

*cantilenas, fabulas, urbanitates ac dicteria effusi, nihil aliud quam voluptates ac delicias consecrantur. Cholerici sunt fervidi, animoque concitato atque ut stipule ac stramenta citissime ignescunt, sic isti ob calidi humoris tenuitatem ac subitam inflammationem, impotentius incandescunt, sed in iis confestim defervescit ira, atque efficiuntur placabiles. Phlegmatici, utpotè frigide humentisque naturæ, nullum propemodum sentiunt animi motum, nec magnopere ullis rebus promoven-
ventur; quo fit ut ignavi existant atque inertes, nec ad ullas res præclaras appositi. Melancholici tardius irritantur, verum accensis, serius senescit ira prorsusque sunt implacabiles atque injuriarum tenaces.*

s. III. Interim tamen vitam nostram cum Socrate corrigamus, nisi tales esse velimus, præsertim cum consideramus, quod Creator Omnipotens corporibus nostris facultatem ratioeinandi, & præter motum physicum, *quem bruta quoque sequuntur*, indiderit intellectum & voluntatem, quibus conjunctim sumptis, vitam nostram, h. e. naturam corrigere, actionesque nostras moderare valemus. Sic homo iste, cujus sanguis multis partibus oleosis & spirituosus est repletus, & naturali instinctu ad exercendas res venereas magno æstu proclivis, confestim adhibitis in consilium ratione & præcepto divino, ardorem suum mediis licitis suppressere pravasque concupiscentias, secundum Scripturæ suæ, cruci affigere omnino potest. Hoc modo ille etiam, in cujus animo externæ quædam causæ motus turbulentos iracundiæ concitârunt, omnino animum sedandi & iram, ad quam humores, *in quibus præcipua sæpe causa est atque Origo*, inclinant, fervescenti-
amque

amque vindictæ extingvendi media adhibere potest & debet, nisi sanæ rationis consilia suâ sponte contemneret ac rejicere velit. Et hæc vitæ correctio & naturalium actionum moderamen, simul cum adhibito sanæ rationis suasu, ut plurimum consistit in consuetudine, per educationem à teneris ungviculis inductâ, & deinde per conversationem aucta & continuata, quâ, tanquam altera natura, prioris naturæ h. e. temperamenti impulsibus modum, in actionibus, certosque fines præscribere possumus ac debemus. Notatu denique dignum est, quod in paritate temperamentorum atque ex ea orta morum similitudine, ratio quoque consistat, cur similis tam prompte suo gaudeat simili, & uti negari non potest, cur quidam homines aliis primo aspectu statim sint infensi, absque parva, vel plane ulla eorum cognitione, aut causa manifesta, & contrâ, amare & familiares sibi reddere soleant peregrinos quosdam, causam inclinationis sæpe nescientes atque ita facilius sæpe ex socio, quam ex se, cognoscantur.

§. IV. Ex varia vero ab hoc vel illo, ex enumeratis temperamentis declinatione naturali, ex magna heterogeneitate alimentorum, ex diversa denique vivendi ratione, oriuntur quoque tales mixtiones & temperamenta, quæ, cum de duobus sæpe aliquid participent, neque ad hoc, neque ad illud commode referri possunt. Sunt autem ejusmodi Temperamenta mixta, talis in sanguine constitutio, quæ ab hoc vel illo, plus minus abire & ad aliud declinare videtur, præsentibus utriusque signis mixtis. Cujus itaque signa se magis manifestant, vulgo dicitur Temperamen-

tum *predominans*, quod primo loco ponitur in *denominatione*, inde est, quod multi, illos homines, quibus est talis constitutio, vocârunt vel sangvineo-chole-ricos, vel cholero-sangvineos, &c. Et quia hæc distinc-tio aliqua niti videtur ratione, non tam absurda est ejusmodi denominatio. Verum enim vero, cum neque entia temerè sint multiplicanda, neque tam ac-curata uniuscujuslibet haberi possit cognitio, neque et-tiam simul in eodem subjecto duo esse possint contra-ria, quod esset in mixtione temperamenti *Cholerici* & *Melancholici*, hæc chimærica mixtio minime videtur approbanda: Ratio in eo consistit, quod sangvinis reli-quorumque humorum à jam enumeratis quatuor prin-cipalibus temperamenti tam varia & multiplex est de-clinatio, ut neque numerari, neque definiri certe unquam possit; inde est, quod pro varietate ejus tam varias hominum species, & tot sensus quod capita ha-beamus. Sufficit scire, quod à quatuor primis tempe-ramentis, quæ rarissime inveniuntur pura, distinctæ dentur variæ declinationes & degenerationes, à causa-rum supra dictarum varia mixtione & compositione oriundæ. Et quamvis eas certo nomine indicare vix liceat, satis tamen est, si ex enumeratis signis diagno-sin Medicam, atque ex ea, cujuslibet subjecti inclinationem, juvantia & nocentia, agnoscere possumus & judicare.

CAP. IIX.
DE
TEMPERAMENTORUM REGIMINE
DIÆTETICO.

§. I.

HAbent quoque propter specialem cujuscunque inclinationem naturalem & variam rerum non naturalium administrationem, singula Temperamenta suos & proprios effectus. Ne autem hi plane in statum morbosum abeant, speciali opus est præservandi methodo, quæ ex fonte Diætetico potissimum suppeditatur, consideremus itaque singula speciatim.

I. Sangvineum propter salino oleosas optime temperatas, præ cæteris quidem est optimum & maxime sanum temperamentum, interim tamen proclive est ad *libidinem*, *Pollitiones nocturnas*, *omnesque æstus Venereos*, *febres calidas*, *inflammationes* &c. Conveniunt igitur illis, qui gaudent hoc temperamento, alimenta temperata & diluentia, potus eorum sit tenuis, nec nimium spirituosus, sed aliquo modo refrigerans, magis enim fræno, quam calcaribus indigent in omnibus actionibus. Profunt valde labores & motus continui, sed mediocres, adhibeantur utilissime per vices blanda purgantia, si plethora adest, quoque V. S. juxta *Aph. Hipp. 3. Sect. 1.* Prodest moderatus Veneris usus. Nocent valde Aromatica, nimis volatilia & acria, Vinum immoderate & sæpius haustum, Venus ante pubertatem aut excedens, Otium & somnus largior.

II. Cholericum, ad intemperiem calidam, biliosam, volatilem & siccam facile inclinans & tendens, omnibus

morbis ab ea oriundis, est obnoxium, q. s. *febres ardentes, Tertianas, Vigiliae, Icterus, Mania &c.* Conducunt igitur illis alimenta boni succi, sed humectantia, diluentia, temperantia, sale nitroso praedita. Potus sit largior, sed adhuc minus spirituosus, Vinum bibatur tenue & aqua dilutum, aut nullum, Veneri & affectibus frænum injiciatur. Præservatoriè sæpius sumatur \odot & *iat. arcan. dipl. Antihect. Pot. ∇ acetos. portulac. Potus Thee &c.* Nocent omnia acria, volatilia, sicca & aromatica, Vini & Spiritus Vini potus nimius cane pejus & angve vitetur, exulet quoque usus herbæ nicotianæ, absint fortiora evacuantia.

III. Phlegmaticum Temperamentum degenerare facile potest in intemperiem aquosam, viscosam, frigidam & crudam; morbis igitur omnibus ab ea dependentibus, facile laborat phlegmaticus, e. g. *Hydrope, debilitate ventriculi & aliorum viscerum, rachitide, catarrhis &c.* Optime igitur illis adhibeantur alimenta bene nutrientia, sicciora, sed spirituosa, Potus sit oleosus & nutriens, acrimoniâ & quantitate, non excedens. Injungantur sæpius purgantia phlegmagoga, diuretica & diaphoretica; Motus & labores profunt quidem, sed leviores. E medicamentis dentur aromatica, sudorifera aperientia, & stomachum reliquaque viscera corroborantia, q. s. *C. C. ust. Corall. rubr. & diaph. Succin. alb. Ess. Lignor. succin. volat. Aromatica Ω \star ci, Ess. stomach. &c.* Nocent omnia aquosa, fermentabilia, Aër humidus & frigidus, Veneris largior usus, otium & Ebrietas.

IV. Melancholicum propius accedit ad intemperiem acidam, præream, fixam & crassam, & ad obstructions omnis generis, *Lithogenesis, Malum hypochondriacum,*
melan-

melancholiam stricte sic dictam febrem quartanam &c.
 est proclive. Inde profunt maxime alimenta tenuiora ,
 humida & volatilia oſosa , quæ gaudent sale alcalico re-
 solvente. Potus sit tenuis, largior & spirituosus. Vinum
 prodest ad poculum hilaritatis, non vero ebrietatis , sed
 sit purum , tenue , & partibus fr̄eis privatum. Venus &
 Labores moderate uſurpentur. Præſervatorie dentur re-
 solventia , aperientia , volatilia & alcalia , q. ſ. *Tinct. & ij*
fr̄isat. ℞ ci, liq. C.C. succinat. Θ vol. oſos Sylv. &c.
 Nocent acida, acria, crassa & cruda, tristitia, reliquaque
 animi pathemata, otium, somnus largior venus fumi-
 fugiumq; *nicotianæ.*

§. II. Notandum tamen , quod in omnibus his ad
 ſvaſum *Hippocratis* concedendum aliquid sit tempori , æ-
 tati, regioni & conſuetudini.

Omnibus denique his pro inſtituti & virium ratio-
 ne ſufficienter tractatis , nil ſupereſſe videtur , quam ut
 ſummo Archiatro pro conceſſis viribus, laudes debitas &
 gratias agamus : Quicquid enim nobis eſt , ab illo-
 accepimus, cui ſit LAUS, HONOR & GLORIA
 in æternum !

